

ΘΕΑΤΡΟ ΟΡΧΟΜΕΝΟΥ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ

Η ανάλυση των στοιχείων στο Παρατηρητήριο του Αρχαίου θεάτρου Ορχομενού βασίσθηκε στην εργασία που εκπόνησε ειδική επιστημονική ομάδα της ΛΘ Έφορείας και παρατίθεται αυτούσια παρακάτω.

Η εργασία αυτή αποτελεί και το κυρίως υλικό, στο οποίο στηρίχθηκε το «ΔΙΑΖΩΜΑ» για τη συγκρότηση του σχετικού χορηγικού φακέλου.

ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ - ΟΡΧΟΜΕΝΟΥ

ΠΕΔΙΟ		ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	
ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ	ΣΩΣΤΙΚΕΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	1. Αντικατάσταση της πετपालιωμένης περίφραξης με άλλη, νέου τύπου, εναρμονισμένης με το περιβάλλον του αρχαιολογικού χώρου. 2. Απομάκρυνση μπάζων παλαιών ανασκαφών κυρίως από την περιοχή της σκηνής. 3. Τακτοποίηση, ταξινόμηση, καταγραφή, φωτογράφιση και σχεδίαση διάσπαρτου δομικού υλικού. 4. Μικρές ανασκαφικές τομές σε επιλεγμένα σημεία του μνημείου, οι οποίες θα βοηθήσουν να αποκτήσουμε μία πληρέστερη εικόνα για τη μορφή και τη δομή του μνημείου έτσι ώστε να διευκολυνθεί το έργο της αποκατάστασης του Θεάτρου. 5. Λεπτομερής αρχιτεκτονική αποτύπωση του μνημείου
		ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	Οριστική
		ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	Συντάχθηκε από την ΛΘ ΕΠΚΑ
		ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	Εχει συνταχθεί χορηγικός φάκελλος για την χρηματοδότηση των εργασιών.
		ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	50.000 €
	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	1. Εκπόνηση αρχιτεκτονικής μελέτης που θα περιλαμβάνει τα εξής στάδια: α) Αρχιτεκτονική τεκμηρίωση του Θεάτρου (λεπτομερή περιγραφή του μνημείου και των τεχνικών κατασκευής του συνοδευόμενη από ολοκληρωμένη σειρά σχεδίων) και β) Καταγραφή παθολογίας (περιγραφή και σχεδιαστική αποτύπωση των βλαβών και φθορών που παρουσιάζονται στο μνημείο). 2. Εκπόνηση μελέτης δομικής αποκατάστασης του Θεάτρου. Σε αυτήν περιλαμβάνεται η πλήρης παρουσίαση των προτάσεων επέμβασης (στερεώσεις , επισκευές)στο μνημείο. 3. Σύναξη μελέτης ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων. Η μελέτη αυτή αφορά τη βελτίωση ή/και εγκατάσταση δικτύου αποστράγγισης-αποχέτευσης των ομβρίων, δικτύου ύδρευσης και άρδευσης, που σχετίζεται με την πυροπροστασία καθώς και δικτύου ηλεκτροδότησης, που απουσιάζει πλήρως σήμερα από τον αρχαιολογικό χώρο.
		ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	Προκαταρκτική
		ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	Αρχική εκτίμηση 70.000 € Μετά την ολοκλήρωση των σωστικών εργασιών θα γίνει ασφαλέστερη εκτίμηση του κόστους της Μελέτης
		ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	Θα περιγραφούν αναλυτικά μετά την ολοκλήρωση της Μελέτης
		ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	Θα προσδιορισθεί μετά την ολοκλήρωση της Μελέτης
	ΠΡΟΒΟΛΗ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	Θα προκύψει μετά την ολοκλήρωση των παραπάνω σταδίων

		ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
	ΧΡΗΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	
		ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
		ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
		ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΛΘ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ
& ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ**

ΘΕΑΤΡΟ ΟΡΧΟΜΕΝΟΥ: ΠΑΡΕΛΘΟΝ- ΠΑΡΟΝ- ΜΕΛΛΟΝ

Προϊστάμενος ΛΘ' ΕΠΚΑ:

Δρ. Μιχάλης Πετρόπουλος, Αρχαιολόγος

Ομάδα εργασίας:

Δρ. Άννα-Βασιλική Καραπαναγιώτου, Αρχαιολόγος ΛΘ' ΕΠΚΑ,
Ευαγγελία Αργυροπούλου, Ωρομίσθια Αρχαιολόγος ΛΘ' ΕΠΚΑ,
Ευαγγελία Καραβία, Ωρομίσθια Τοπογράφος- Μηχανικός ΛΘ' ΕΠΚΑ

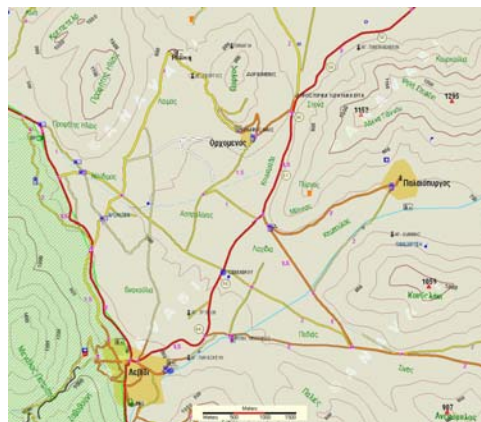
Τρίπολη, 18 Νοεμβρίου 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Εισαγωγή	Σελ.2
II. Αρκαδικός Ορχομενός: Σύνοψη ιστορική και αρχαιολογική τεκμηρίωση	3
III. Ιστορία της έρευνας	5
IV. Το θέατρο της πόλης	
A. Περιγραφή	6
B. Υφιστάμενη κατάσταση – Προβλήματα	13
Γ. Προτάσεις επέμβασης στο Θέατρο	17
V. Βιβλιογραφία	19

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην καρδιά της Πελοποννήσου, σε απόσταση 25 χλμ. περίπου βόρεια από την Τρίπολη, πρωτεύουσα του Νομού Αρκαδίας και έδρα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, εντοπίζεται ο αρχαιολογικός χώρος του Ορχομενού. Ο σημερινός επισκέπτης αντικρίζει τον κωνικό λόφο της αρχαίας πόλης στο βάθος του κάμπου που απλώνεται βόρεια – βορειοανατολικά από το πετρώκτιστο ιστορικό Λεβίδι, την έδρα του ομώνυμου Δήμου.

Χάρτης περιοχής Ορχομενού (Πηγή: TopoNavigator)

Άποψη του λόφου του Ορχομενού. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το αρχαίο θέατρο του Ορχομενού. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Ο λόφος αυτός φιλοξενεί στα πόδια του το χωριουδάκι του Ορχομενού, γνωστό στους ντόπιους και με το παλαιότερο όνομα Καλπάκι. Από εκεί ο επισκέπτης ακολουθεί έναν ανηφορικό χωματόδρομο και, ύστερα από 1.5 χλμ. εισέρχεται στον αρχαιολογικό χώρο. Το πρώτο μνημείο που συναντά σήμερα κανείς είναι το Θέατρο της αρχαίας αρκαδικής πόλης. Η θέα από το μνημείο αυτό στον κάμπο του Ορχομενού κόβει την ανάσα και αποζημιώνει τον επισκέπτη από την πεζοπορία.

II. ΑΡΚΑΔΙΚΟΣ ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ: ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Θέα από το Θέατρο προς το δεύτερο ορχομένιο πεδίο.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Ο αρκαδικός Ορχομενός αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αρχαίας πόλης που συνδυάζει τα αμυντικά πλεονεκτήματα μίας ακρόπολης με τις δυνατότητες για επικοινωνία και ανάπτυξη της γεωργίας που προσφέρουν οι πεδινές εκτάσεις με τα ποτάμια.

Ο ίδιος ο κωνικός λόφος, επί του οποίου αναπτύχθηκε η αρχαία αυτή πόλη, διαχωρίζει τον κάμπο

σε δύο πεδία: το νότιο, γνωστό ως πρώτο ορχομένιο πεδίο, το οποίο περιλαμβάνει τον κάμπο του Λεβιδίου και του Παλαιοπύργου, και το βόρειο, το δεύτερο δηλαδή, που καταλαμβάνει τους κάμπους της Κανδήλας και της Χωτούσας.

Πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή και τα δημόσια μνημεία της αρχαίας αυτής πόλης προσφέρει ο περιηγητής Πausanias (8.13). Οι παλαιότερες μέχρι στιγμής ενδείξεις για κατοίκηση στην πεδιάδα του Ορχομενού ανάγονται στη μυκηναϊκή περίοδο. Κατά τους ιστορικούς χρόνους ο Ορχομενός αποτέλεσε μία από τις τρεις κραταιές πόλεις – κράτη της ανατολικής Αρκαδίας. Οι άλλες δύο ήταν η Τεγέα και η Μαντίνεια. Με την τελευταία ο Ορχομενός βρισκόταν σε διαρκή αντιπαράθεση. Ο Όμηρος υπογραμμίζει ότι η περιοχή του Ορχομενού ήταν πλούσια σε κοπάδια προβάτων, κάτι που ισχύει έως σήμερα. Φαίνεται ότι η κύρια περίοδος ακμής της πόλης ήταν η αρχαϊκή (7^{ος} και 6^{ος} αι. π.Χ.). Την εποχή αυτή ο Ορχομενός ήλεγχε μεγάλο τμήμα της ανατολικής Αρκαδίας. Την ακμή του την περίοδο αυτή επιβεβαιώνουν και τα κινητά ευρήματα από τις λιγοστές ανασκαφές που έχουν διενεργηθεί μέχρι σήμερα στην περιοχή. Κατά τους ρωμαϊκούς αυτοκρατορικούς χρόνους, η άνω πόλη εγκαταλείφθηκε και οι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στις υπώρειες του λόφου, όπου και το σημερινό χωριό.

Το σημερινό χωριό του Ορχομενού στις υπώρειες του λόφου. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Ο οικισμός των αρχαϊκών χρόνων πρέπει να καταλάμβανε τις νότιες υπώρειες του σημερινού λόφου, εάν λάβουμε υπόψη μας τα θεμέλια του δωρικού ναού του 530 π.Χ. που σώζονται σήμερα σε κατάχωση κάτω από το δρόμο που περνά μπροστά από το νεκροταφείο του χωριού. Κατά τους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους, η ακρόπολη στην κορυφή του λόφου συγκέντρωνε τις πολιτικές και θρησκευτικές δραστηριότητες της αρχαίας πόλης. Η ακρόπολη αυτή ενισχυόταν με ισχυρό οχυρωματικό περίβολο, ο οποίος ανάγεται στον ύστερο 4^ο αι. π.Χ. Από τα μνημεία της Αγοράς στην Άνω Πόλη έχουν μερικώς ανασκαφεί και είναι σήμερα ορατά: 1. μία μακρά στοά που αποτελεί το προς Βορράν όριο της Αγοράς, 2. ένα επίμηκες κτίριο που έχει ταυτιστεί με το Βουλευτήριο της πόλης, 3. ίχνη κτιρίου που έκλεινε την Αγορά από Ανατολάς και τέλος 4. το ιερό της Αρτέμιδος Μεσοπολίτιδος με το ναό και το βωμό.

Το πιο γνωστό, όμως, μνημείο της Αγοράς του Ορχομενού είναι το Θέατρο, το οποίο καταλαμβάνει τμήμα της ανατολικής πλαγιάς του λόφου.

Ναός Αρτεμης Μεσοπολίτιδος. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Θεμέλια του αρχαϊκού δωρικού ναού στο σημερινό χωριό του Ορχομενού. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Τμήμα πύλης του τείχους. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Άποψη Βόρειας Στοάς. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το 'Βουλευτήριο'. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

III. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Χάρη στη λεπτομερή περιγραφή του Πausανία, τον αρχαιολογικό χώρο του Ορχομενού επισκέφθηκαν και περιέγραψαν περιηγητές του 19^{ου} αιώνα, όπως ο Dodwell και ο Leake. Λεπτομερή αναφορά στον οχυρωματικό περίβολο της αρχαίας πόλης πραγματοποιεί στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο Hiller von Gaertringen. Οι πρώτες και σχεδόν αποκλειστικά μοναδικές ανασκαφές στην Άνω και Κάτω Πόλη διεξήχθησαν το 1913 από τους G. Blum και A. Plassart, οι οποίοι τον επόμενο χρόνο δημοσίευσαν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους στο άρθρο με τίτλο: “Orchomène d’ Arcadie. Fouilles de 1913. Topographie, architecture, sculpture, menus objects”, BCH 1914, σελ. 71-88, πίν. III – V.

Άποψη από τα δυτικά του βωμού της Άρτεμης Μεσοπολίτιδας (Πηγή: BCH 38, Fig. 7)

Μικρής έκτασης συμπληρωματική έρευνα, κατά την οποία αποκαλύφθηκε εκ νέου το ως τότε καλυμμένο από επιχώσεις κατώτερο τμήμα του κοίλου του θεάτρου, πραγματοποιήθηκε κατά τα έτη 1973-1976 από την πρώην εποπτεύουσα Υπηρεσία του Νομού Αρκαδίας Ε' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων υπό τη διεύθυνση του τέως Προϊσταμένου κου. Γ. Σταϊνχάουερ. Τη δεκαετία του 1980 οι εργασίες διαμόρφωσης του θεάτρου ολοκληρώθηκαν με καθαρισμούς στο άνω τμήμα του κοίλου και την περίφραξη του μνημείου αυτή τη φορά υπό τη διεύθυνση του τέως Προϊσταμένου κου. Θ. Σπυρόπουλου.

ΝΔ άποψη του Θεάτρου. (Πηγή: <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/photos/arhcsites/orhomth.jpg>)

IV. ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

A. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Μεταξύ των τεσσάρων σωζόμενων αρχαίων θεάτρων της Αρκαδίας αυτό του Ορχομενού έχει την καλύτερη θέα. Διαμορφωμένο στην πλαγιά του λόφου της ακρόπολης της αρχαίας πόλης προσφέρει μία πανοραμική άποψη της εύφορης πεδιάδας του Ορχομενού και της Κανδήλας που απλώνονται βόρεια και νότια του μνημείου. Πρόκειται για το πρώτο μνημείο που συναντά ο επισκέπτης καθώς εισέρχεται στην άνω πόλη του Ορχομενού, σε υψόμετρο περί τα 800μ.

Για το **κοίλο** του μνημείου χρησιμοποιήθηκε ο φυσικός λόφος. Ισχυροί αναλημματικοί τοίχοι από λευκό ασβεστόλιθο, κατασκευασμένοι κατά το ακανόνιστο πολυγωνικό σύστημα τοιχοποιίας, ορίζουν το βόρειο και το νότιο πέρας του τμήματος του Θεάτρου που προοριζόταν για τους θεατές. Πάντως, η ακριβής περιφέρεια του κοίλου δεν έχει προς το παρόν εντοπιστεί. Με βάση τα μέχρι στιγμής δεδομένα το Θέατρο του Ορχομενού υπολογίζεται ότι διέθετε πάνω από 40 σειρές εδωλίων και ότι η χωρητικότητά του υπερέβαινε τους 4.000 θεατές. Ίχνη διαζώματος δεν έχουν εντοπιστεί αλλά το πιθανότερο είναι ότι υπήρχε τουλάχιστον ένα. Με κλίμακες που ξεκινούν από το ύψος της ορχήστρας, το κοίλο διαιρείται σε πέντε κερκίδες.

Σήμερα διατηρούνται μόνο δέκα σειρές εδωλίων από το κατώτερο κεντρικό τμήμα του κοίλου και τρεις κλίμακες. Η προεδρία είναι κατασκευασμένη από λευκό μάρμαρο και αποτελείται από επιβλητικά καθίσματα που διαθέτουν ενιαίο ερεισίνωτο και ερεισίχειρα στα άκρα. Στην πλάτη δύο καθισμάτων της προεδρίας διατηρείται τμήμα της ακόλουθης επιγραφής: *[ο δείνα] Επιγένεος αγωνοθετήσας Διονύσωι*. Η μορφή των χαρακτήρων την τοποθετούν χρονολογικά στον 4^ο-3^ο αι. π.Χ. Από την επιγραφή μαθαίνουμε ότι τα έδρανα της προεδρίας κατασκευάστηκαν με έξοδα κάποιου (το όνομά

Άποψη του κεντρικού τμήματος του κοίλου.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

του θα ήταν χαραγμένο σε ένα από τα μη σωζόμενα έδρανα), γιου του Επιγένους, ο οποίος είχε διατελέσει αγωνοθέτης, δηλαδή υπεύθυνος αξιωματούχος για την διοργάνωση και διεξαγωγή δραματικών αγώνων προς τιμήν του θεού Διόνυσου.

Ένα από τα καθίσματα της προεδρίας.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Λεπτομέρεια από την επιγραφή: [ο δέινα] Επιγένεος
αγωνοθετήσας Διονύσωι . (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Από επιτόπιες παρατηρήσεις προκύπτει ότι τα εδώλια της δεύτερης σειράς είναι πιο επιμελημένα από αυτά των υπολοίπων σειρών. Τα εδώλια αυτά είναι σύνθετης διατομής, αποτελούνται δηλαδή από το καθαυτό κάθισμα πάνω στο οποίο κάθετοι ο θεατής και από την πλάκα του διαδρόμου που λειτουργεί ως υποπόδιο. Στην άνω επιφάνεια του κυρίως καθίσματος δεν υπάρχει η φαρδιά εγκοπή που συναντάται συνήθως κατά μήκος της οπίσθιας παρυφής του. Χαρακτηριστική επίσης είναι η πρόσθια όψη των καθισμάτων. Μία ταινία περιτρέχει την άνω οριζόντια πλευρά όλων των εδωλίων καθώς και τις εξωτερικές κάθετες πλευρές των δύο γωνιακών καθισμάτων της κάθε κερκίδας. Η επιφάνεια του λίθου παραμένει αδρά λαξευμένη και παρουσιάζει

ελαφρά κοιλότητα. Εξάλλου ο διάδρομος που σχηματίζεται μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης σειράς των εδωλίων εδράζεται σε βάση αποτελούμενη από μικρούς λίθους διαφορετικού μεγέθους και είδους.

Τα υπόλοιπα εδώλια του κοίλου είναι απλούστερης κατασκευής. Τις έδρες αποτελούν ασβεστολιθικές πλάκες, των οποίων οι άκρες εδράζονται σε αντίστοιχες μικρότερου μεγέθους. Ο τύπος αυτός θεωρείται απομίμηση ξύλινου πρότυπου ενώ κατά πάσα πιθανότητα στη χρήση του οδήγησαν λόγοι οικονομίας υλικού και χρημάτων.

Λεπτομέρεια από την κεντρική κερκίδα του Θεάτρου. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Η δεύτερη σειρά καθισμάτων σύνθετης διατομής. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Λεπτομέρεια από τα καθίσματα της δεύτερης και τρίτης σειράς. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Άποψη της δεύτερης από Ν κερκίδας. Εδώ το κάθισμα της προεδρίας δε σώζεται πλέον. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Ο κύκλος της **ορχήστρας** έχει διάμετρο 20,60μ. Δεν έχουν βρεθεί ίχνη πλακόστρωσης γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ήταν στρωμένη με χώμα. Το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο της ορχήστρας του θεάτρου είναι η ύπαρξη δύο μαρμάρινων θρόνων πάνω σε συμφυή ορθογώνια πλίνθο, οι οποίοι προορίζονταν πιθανόν για τους ανώτερους θρησκευτικούς λειτουργούς. Φέρουν ανάγλυφη διακόσμηση στην πρόσθια και στις πλάγιες όψεις, απομίμηση διακοσμητικών στοιχείων από επίπλωση.

Κατά τους ανασκαφείς το αρχικό ύψος του ερεισίνωτου των θρόνων ανερχόταν στο 1μ. περίπου. Παρατηρείται επίσης η ύπαρξη οπών στην πρόσθια όψη του ερεισίνωτου, που ίσως να έχουν σχέση με την περαιτέρω διακόσμησή τους. Πιθανότατα υπήρχαν συνολικά πέντε θρόνοι προεδρίας, όπως συνηθίζεται στα θέατρα αυτής της περιόδου (Ωρωπός, Πριήνη). Σήμερα σώζεται η πλίνθος ενός τρίτου θρόνου. Μεταξύ των θρόνων υπάρχει μεγάλος στρογγυλός βωμός πάνω σε λίθινη τετράγωνη πλίνθο. Φέρει την επιγραφή : *Ομονοίας* .

Πιο κοντά στο κέντρο της ορχήστρας σώζεται τμήμα αράβδωτου κίονα χωρίς βάση. Δεν είναι γνωστή η λειτουργία του αλλά ούτε και αν αυτή είναι η αρχική του θέση.

Ο ένας από τους δύο μαρμάρινους θρόνους. Εμφανείς είναι οι οπές στην πλάτη. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Πλάγια όψη του ίδιου θρόνου. Χαρακτηριστική η ανάγλυφη διακόσμηση, απομίμηση στοιχείων από έπιπλα. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Ο βωμός που διασώζει την επιγραφή: *Ομονοίας*. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Αριστερά: Άποψη της ορχήστρας από την προεδρία.
Δεξιά: Αράβδωτος κίονας στην ορχήστρα.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το συγκρότημα **προσκηνίου-σκηνής** είναι λίθινο. Το προσκήνιο, που καταλαμβάνει και τμήμα της ορχήστρας, αποτελεί μία στοά μήκους 13.35 μ. και πλάτους 3μ. περίπου, της οποίας είναι ορατός μόνο ο στυλοβάτης αποτελούμενος από ασβεστολιθικές πλάκες. Κατά τους Γάλλους ανασκαφείς, έντεκα μαρμαρίνες βάσεις κίωνων ήταν αρχικά τοποθετημένες επί του στυλοβάτη σε απόσταση 1.17μ. η μία από την άλλη. Ήταν τετράγωνου σχήματος, με μήκος πλευράς 0.32μ. και έφεραν ξύλινους κίονες, που με τη σειρά τους κατά πάσα πιθανότητα στήριζαν ένα ξύλινο λογείο. Από αυτές τις βάσεις σήμερα σώζεται μόνο μία, μετακινημένη μέσα στην ορχήστρα.

Οι αναλημματικοί τοίχοι που στηρίζουν το συγκρότημα σκηνής-προσκηνίου. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Ο στυλοβάτης του προσκηνίου.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Μία από τις βάσεις των ξύλινων κιόνων του προσκηνίου.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Η σκηνή κατά τις ανασκαφές αποκαλύφθηκε στο ύψος της θεμελίωσης. Είναι ομοίως κατασκευασμένη από ασβεστόλιθο και αποτελείται από δύο παράλληλους μεταξύ τους ορθογώνιους χώρους, μήκους 13.25μ. και πλάτους 3.10 και 4.20μ. αντίστοιχα. Λόγω της απότομης κλίσης της πλαγιάς φαίνεται ότι τμήμα του συγκροτήματος της σκηνής λειτουργούσε και ως ανάλημμα.

Λεπτομέρεια από την τοιχοποιία της σκηνής.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το θέατρο λόγω της μεγάλης φυσικής κλίσης του εδάφους διαθέτει **σύστημα αποστράγγισης των όμβριων** υδάτων.

Στο νότιο τμήμα του κοίλου σώζεται ο λίθινος κτιστός αγωγός απορροής όμβριων υδάτων σε συνολικό μήκος 22.7μ. και με πλάτος 1μ., που ακολουθεί την κλίση του εδάφους με κατεύθυνση από Δ. προς Α. Ξεκινά από ανώτερο σημείο του κοίλου και καταλήγει κοντά στο συγκρότημα σκηνής-προσκήνιου του θεάτρου. Είναι εξολοκλήρου χτιστός από κατεργασμένες ασβεστολιθικές λιθόπλινθους.

Ο λίθινος κτιστός αγωγός απορροής όμβριων υδάτων και λεπτομέρεια από την τοιχοποιία της. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το σύστημα περιελάμβανε επίσης μικρότερους αγωγούς απορροής των υδάτων που είναι επίσης λίθινης κατασκευής. Ένας από αυτούς, πλάτους 0.20μ. περίπου, ακολουθεί πορεία παράλληλη προς το ανατολικό ανάλημμα του κοίλου σε μήκος 7μ. περίπου. Ο οχετός της ορχήστρας δεν έχει προς το παρόν αποκαλυφθεί αλλά ένα μικρό τμήμα του είναι ορατό στο νοτιοανατολικό άκρο του κοίλου.

Άποψη λίθινου αγωγού αποστράγγισης υδάτων.
(Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Από αρχαιολογικά στοιχεία προκύπτει ότι το θέατρο ανήκει σε ενιαία κατασκευαστική φάση, η ολοκλήρωση της οποίας χρονολογείται τον 3^ο αι. π.Χ.

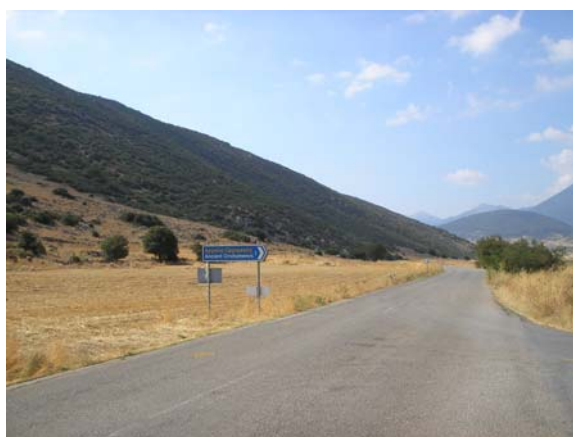
Β. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Σήμερα ο χώρος που καταλαμβάνει η ακρόπολη του Ορχομενού, όπου και το Θέατρο, είναι απομονωμένος και παρουσιάζει εικόνα εγκατάλειψης και ερήμωσης. Ανήκει σε ιδιώτες, με αποτέλεσμα η οποιαδήποτε επέμβαση αναβάθμισης και αξιοποίησης των μνημείων να είναι προς το παρόν απαγορευτική. Στο αρχείο της ΛΘ' ΕΠΚΑ υπάρχει κτηματολογικό διάγραμμα των φερόμενων ιδιοκτησιών της ακρόπολης που εκπονήθηκε το έτος 1987 από την Τοπογραφική Υπηρεσία Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αρκαδίας.

Στην παρούσα φάση, η ΛΘ' ΕΠΚΑ ολοκληρώνει τη λεπτομερή μελέτη ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου Ορχομενού (στο πλαίσιο της οποίας εκπονήθηκε το τοπογραφικό διάγραμμα που συνοδεύει το παρόν κείμενο), με στόχο την ένταξή της στο ΕΣΠΑ 2007-2013. Η εν λόγω μελέτη προγραμματίζεται να κατατεθεί προς έγκριση στην Κεντρική Υπηρεσία του ΥΠ.ΠΟ έως τα τέλη του 2008. Στο πλαίσιο εκπόνησης της εν λόγω μελέτης καταγράφηκαν κατ' αρχήν τα βασικά προβλήματα που εντοπίστηκαν στο χώρο, και αφορούν και το Θέατρο, το οποίο αποτελεί ένα από τα μνημεία του χώρου.

Αναλυτικά:

Η παντελής σχεδόν απουσία πινακίδων σήμανσης προς τον αρχαιολογικό χώρο από όλες τις κύριες και δευτερεύουσες οδικές αρτηρίες που οδηγούν εκεί. Το πρόβλημα αυτό συνιστά μία από τις κυριότερες αιτίες για τη μικρή επισκεψιμότητα του χώρου και των μνημείων του.

Η υπάρχουσα σήμανση προς αρχαιολογικό χώρο. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Η πρόσβαση στον αρχαιολογικό χώρο και, ειδικότερα, στο Θέατρο, το οποίο πρωτοσυναντά κανείς, απαιτεί πεζοπορία για δύο χλμ. σε χωματόδρομο πρόχειρα διαμορφωμένο με εξαιρετικά απότομη κλίση, ο οποίος προσφέρεται μόνο για εξασκημένους επισκέπτες. Παράλληλα δεν υπάρχει κατάλληλος χώρος στάθμευσης οχημάτων στις υπώρειες του λόφου.

Η άγρια βλάστηση αποκρύβει συνήθως τη συνολική εικόνα των μνημείων. Απαιτείται η σε ετήσια βάση αποψίλωση των μνημείων και απομάκρυνση της ξυλώδους βλάστησης. Η πυκνή βλάστηση επίσης αυξάνει τον κίνδυνο πυρκαγιάς δεδομένου ότι στον αρχαιολογικό χώρο απουσιάζουν πλήρως μέτρα πυροπροστασίας. Εξάλλου το γεγονός ότι η βλάστηση αναπτύσσεται συχνά ανάμεσα στο οικοδομικό υλικό των μνημείων έχει επιβαρύνει την ευστάθειά τους.

Ο δρόμος πρόσβασης στον αρχαιολογικό χώρο. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το μονοπάτι που οδηγεί στο Θέατρο. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το πρόβλημα της βλάστησης είναι έντονο σε όλη την έκταση του αρχαιολογικού χώρου. Άποψη του Θεάτρου πριν τους ετήσιους καθαρισμούς. Στο κάτω μέρος της φωτογραφίας μόλις που διακρίνεται ο αναλημματικός τοίχος της σκηνής. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Ειδικότερα και όσον αφορά στο Θέατρο:

Πρόκειται για ένα μνημείο, το οποίο έως σήμερα δεν είναι επαρκώς ανεσκαμμένο και μελετημένο. Βασικά ζητήματα της αρχιτεκτονικής μορφής του παραμένουν αναπάντητα: θέση διαζώματος ή διαζωμάτων, εντοπισμός οχετού ορχήστρας, ακριβής έκταση κοίλου κλπ. Αρκεί να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει πλήρης και λεπτομερής αρχιτεκτονική αποτύπωσή του.

Η περίφραξη, που εγκαταστάθηκε γύρω από το μνημείο στη δεκαετία του 1980, είναι πλέον φθαρμένη και χρειάζεται άμεση αντικατάσταση με σκοπό, μεταξύ άλλων, την προστασία του μνημείου από την ανεξέλεγκτη βοσκή αιγοπροβάτων αλλά και από τη διαρπαγή υλικού του που καταγράφεται συστηματικά.

Διάσπαρτο αρχιτεκτονικό υλικό υπάρχει στην περιοχή της σκηνής του Θεάτρου, το οποίο δημιουργεί σύγχυση και απορίες στον επισκέπτη.

Υπάρχουσα κατάσταση και προβλήματα της νότιας πλευράς της περίφραξης του Θεάτρου. (Πηγή: ΛΟ΄ ΕΠΚΑ)

Εδώλια από το κοίλο του Θεάτρου έχουν πρόχειρα παρατοποθετηθεί, προφανώς για την κάλυψη αναγκών υποδοχής των θεατών σε παραστάσεις των προηγούμενων δεκαετιών.

Το διάσπαρτο οικοδομικό υλικό στο χώρο της σκηνής επηρεάζει κατά πολύ την αναγωσιμότητα του μνημείου. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Το ανάλημμα της ορχήστρας του μνημείου παρουσιάζει προβλήματα ευστάθειας. Την άσχημη εικόνα στο σημείο αυτό επιτείνουν και οι μεγάλοι σωροί από τα μπάζα των παλαιότερων ανασκαφών στην περιοχή του κοίλου, τα οποία αποτέθηκαν πρόχειρα στην πλαγιά όπου και το ανάλημμα της ορχήστρας.

Άποψη της πρώτης από Ν. κερκίδας του Θεάτρου που παρουσιάζει έντονη εικόνα αποδιοργάνωσης. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Άποψη της κεντρικής κερκίδας του Θεάτρου. Τα κατά χώραν σωζόμενα edwlia συνυπάρχουν με διάσπαρτα ή θραύσματά τους. (Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ)

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ως άμεσες επεμβάσεις στο μνημείο προτείνονται οι ακόλουθες:

1. Αντικατάσταση της πεπαλαιωμένης περίφραξης με άλλη, νέου τύπου, εναρμονισμένης με το περιβάλλον του αρχαιολογικού χώρου.
Συγκεκριμένα, ο προϋπολογισμός του έργου που ανέρχεται σε 13.700€ περιλαμβάνει την τοποθέτηση: α) Σωληνώσεων γαλβανιζέ ύψους 2,00μ. σε σχήμα Π και σε απόσταση 2,50μ., β) πλαστικοποιημένου πλέγματος πράσινου χρώματος πάχους 3,1 χιλ. και ανοίγματος 5 εκ. και γ) δύο δίφυλλων πορτών μήκους 4μ. και ύψους 2μ. η καθεμία.
2. Απομάκρυνση μπάζων παλαιών ανασκαφών κυρίως από την περιοχή της σκηνής.
3. Τακτοποίηση, ταξινόμηση, καταγραφή, φωτογράφιση και σχεδίαση διάσπαρτου δομικού υλικού.
4. Μικρές ανασκαφικές τομές σε επιλεγμένα σημεία του μνημείου, οι οποίες θα βοηθήσουν να αποκτήσουμε μία πληρέστερη εικόνα για τη μορφή και τη δομή του μνημείου έτσι ώστε να διευκολυνθεί το έργο της αποκατάστασης του Θεάτρου.
5. Λεπτομερής αρχιτεκτονική αποτύπωση του μνημείου.

Για τις προτεινόμενες ενέργειες αρ. 2 – 5 θα απαιτηθεί κονδύλι ύψους 37.000€, το οποίο θα περιλαμβάνει τη δαπάνη για την πρόσληψη του απαραίτητου έκτακτου προσωπικού για τέσσερις (4) μήνες (τέσσερις ανειδίκευτοι εργάτες, ένας σχεδιαστής και ένας αρχιτέκτονας).

Όσον αφορά τον **μακροπρόθεσμο προγραμματισμό** επεμβάσεων στο μνημείο προτείνονται τα ακόλουθα:

1. Εκπόνηση αρχιτεκτονικής μελέτης που θα περιλαμβάνει τα εξής στάδια: α) Αρχιτεκτονική τεκμηρίωση του Θεάτρου (λεπτομερή περιγραφή του μνημείου και των τεχνικών κατασκευής του συνοδευόμενη από ολοκληρωμένη σειρά σχεδίων) και β) Καταγραφή παθολογίας (περιγραφή και σχεδιαστική αποτύπωση των βλαβών και φθορών που παρουσιάζονται στο μνημείο).
2. Εκπόνηση μελέτης δομικής αποκατάστασης του Θεάτρου. Σε αυτήν περιλαμβάνεται η πλήρης παρουσίαση των προτάσεων επέμβασης (στερεώσεις, επισκευές) στο μνημείο.

3. Σύνταξη μελέτης ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων. Η μελέτη αυτή αφορά τη βελτίωση ή/και εγκατάσταση δικτύου αποστράγγισης- αποχέτευσης των ομβρίων, δικτύου ύδρευσης και άρδευσης, που σχετίζεται με την πυροπροστασία καθώς και δικτύου ηλεκτροδότησης, που απουσιάζει πλήρως σήμερα από τον αρχαιολογικό χώρο.

Σημειώνεται ότι πηγή σχετικά με τις προδιαγραφές των μελετών που περιγράφηκαν παραπάνω αποτελεί ο «Οδηγός διαχείρισης αρχαιολογικών έργων που εκτελούνται από τις Εφορείες Αρχαιοτήτων δι' αυτεπιστασίας» του Υπουργείου Πολιτισμού (Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2008).

V. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Blum, G. & Plassart, A. 1914. Orchomène d'Arcadie. Fouilles de 1913. Topographie, architecture, sculpture, menus objets. *BCH* 38: 71-88, pl. III, IV, V.
- Dilke O.A.W. 1948. The Greek Theatre Cavea. *BSA* 43: 125-92; 273.
- Winter, F.E. 1987. Arkadian Notes I: Identification of the Agora Buildings at Orchomenos and Mantinea. *EMC/Classical Views* 31, n.s.: 235-246.

Ελληνική

- Βόγγας Κ. 2004. Ο Αρχαίος Αρκαδικός Ορχομενός. Οδοιπορικό στα μονοπάτια της ιστορίας. Αθήνα: Γκοβόστης, 354-364.
- Μπούρας Χ. 1999. Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, τ. Α. Αθήνα: Εκδόσεις Συμμετρία.
- Παπαχατζής, Ν. 2002. Πausανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αχαϊκά και Αρκαδικά, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 223-227.
- Σπυρόπουλος, Θ.Γ. και Σπυρόπουλος Γ.Θ. 2000. Αρχαία Αρκαδία, Τρίπολη: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αρκαδίας, 18-19, 30-31, 48.
- Σταϊνχάουερ Γ. 1973-74. Αρκαδία. Ανασκαφαί. *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 29 B2: 301, πιν.193.